

UOT: 801.7

Aslan Salmansoy*

BİR SƏS YAZISININ TARİXÇƏSİ

Açar sözlər: Səməd Vurğun muzeyi, Məmməd Cəfər, səs yazısı, Az.Drama, "Ünvansız məktub", "yuxarılar", "İnsan"ın əleyhdarları

Key words: the House Museum of Samad Vurgun, Mammad Jafar, a sound recording, Az.Dram, "authority", "Human" opposers

Ключевые слова: музей Самеда Вургуня, Мамед Джафар, доклад, Аздрама, «Неизвестное письмо», верхи, противники пьесы «Человеку»

Akademik Məmməd Cəfər Cəfərovun elmi fəaliyyətinin əhəmiyyətli bir hissəsini də ustad şair Səməd Vurğuna həsr etdiyi əsərləri, məqalələri təşkil edir. "Səməd Vurğunun yaradıcılığında xəlqilik", "Ünvansız məktub", "Səməd Vurğun", "Vaqıf" (300-cü tamaşası), "Aygün" poeması haqqında, "Fərhad və Şirin", "Şairin düşüncələri", "Səməd Vurğun (həyat və yaradıcılığı)", "Böyük Azərbaycan şairi", "Alovlu şair-tribun", "Mütəfəkkir sənətkar" – bunlar M.C. Cəfərovun S. Vurğuna həsr etdiyi əsərlərin tam siyahısı deyil. Akademikin yazdığına görə, S. Vurğuna həsr etdiyi əsərlər (ədəbiyyat tarixi üçün oçerki də o yazıb), təxminən, 15 m/v həcmindədir [1]. Bu əsərlərin təhlili başqa bir araşdırmanın predmeti olduğundan, burada bir cümlə ilə onu deyə bilərik ki, vurğunsünaslığın formalaşması və inkişafında özünəməxsus yeri olan bu əsərlər M.C. Cəfərovun özündən də sanballı bir vurğunsünas kimi danışmağa əsas verir. S. Vurğuna uzun illər yaradıcılıq əlaqələrində və dostluq münasibətlərində olmuş Məmməd Cəfər müəllimin xatirəsi isə ustad şairin ədəbi irsi və şəxsiyyəti ilə bağlı bir çox məqamlara aydınlıq gətirməkdə yardımçı olur.

Xatırladaq ki, S. Vurğun da M.C. Cəfərovun elmi fəaliyyətini yüksək dəyərləndirmiş, yazılarında və çıxışlarında ünvanına xoş sözlər söyləmiş, hətta müdafiəsinə də qalxmışdır...

M.C. Cəfərovun S. Vurğun haqqında yazdığı məqalələrin ən populyarı, zənnimizcə, "Ünvansız məktub"dur. Məqalə, zamanında geniş müzakirə və ciddi mübahisələrə səbəb olmuş S. Vurğunun "İnsan" dramına həsr edilmişdir. Görkəmli yazıçı Mirza İbrahimov 1946-cı ildə – əsər haqqında ciddi mübahisələr getdiyi günlərdə yazırdı: "İnsan" haqqında mətbuatımızda çox yazılmışdır və nə qədər yazı varsa, o qədər də biri-birinə zidd fikir vardır" [2]. Vurğunsünas Cəlal Abdullayev də əsər haqqında yazılan məqalələrin ziddiyyətli və qərəzli olduğuna diqqət yönəlir: "Bu məqalələrin əksəriyyətində "İnsan" pyesi kəskin tənqid edilmiş, müəyyən ziddiyyətli, bir-birini inkar edən mülahizələr söylənməmişdir: həm də mülahizələri bəzən, müxtəlif alim və tədqiqatçılar yox, eyni müəlliflər söyləmiş və beləliklə də onlar özləri özlərini inkar etmişlər" [3, s.56]. Əlavə edək ki, bu əsər ciddi tənqid edilməklə yanaşı, yüksək dəyərləndirilmişdir də. Müsbət və mənfi mənada köklü şəkildə fərqlənən mülahizələr, qeyd edildiyi kimi, eyni məqalədə, eyni müəlliflər tərəfindən söylənməmişdir. Həqiqət naminə etiraf edək ki, söylənən tənqidi fikirlərin içərisində obyektiv olanları da var, amma əksəriyyəti, yumşaq desək, qərəzli məqalələrdir. Eyni zamanda, tənqidçilərin "sayıqlığı" – "İnsan" a qarşı qərəzli hücumların "yuxarılar"ın təşkil etdiklərini "nəzərə aldıqları" da aşkar görünür...

"İnsan" haqqında yazan müəlliflərin əksəriyyəti "Ünvansız məktub" a da toxunmuş "İnsan" a olan münasibət bu məqaləyə də şamil etdirilmişdir: məqalənin və onun müəllifinin ünvanına ədəbiyyatşünasların bəziləri tənqidi fikirlər söyləmiş, digərləri tərəfindən isə məqalə rəğbətə qarşılanmış, yüksək dəyərləndirilmişdir.

* Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru. E-mail: aslan_salmansoy@mail.ru

Bu sualları cavabını biz S.Vurğunun ev-muzeyinin fonotekasında tapdıq – bu işdə bizə, belə demək mümkünsə, M.C.Cəfərovun özü – onun muzeydə mühafizə edilən nadir bir səs yazısı [1] yardımçı oldu. Bu, S.Vurğunun anım gününə həsr edilmiş tədbirdə M.C.Cəfərovun şair haqqında söylədiyi xatirənin (27 may 1982-ci il – tədbiri görkəmli ədəbiyyatşünas, Məmməd Cəfər müəllimin tələbəsi, AMEA-nın müxbir üzvü Əziz Mirəhmədov aparılmışdır) səs yazısıdır. Məmməd Cəfər müəllimin bu xatirəsi həm “Ünvanlı məktub”un və “İnsan” dramının, eləcə də “Aygün” poeması haqqında yazdığı məqalənin və bütövlükdə S.Vurğunun dostluğunun tarixçsinə aydınlıq gətirir.

Qeyd edək ki, bu xatirə M.C.Cəfərovun sağlığında, hansı səbəbdənsə dərc edilmişdir. Vəfatından sonra isə onun fərqli variantı “Məmməd Cəfər Cəfərov. Xatirələr” kitabına “Səməd Vurğun haqqında məqalə və məruzə” adı ilə daxil edilmişdir [6, s.283-286]. Həmin məqalə-məruzə “Ədəbiyyat qəzeti”nin 9 sentyabr 2010-cu il tarixli sayında da “Xatirələr” kitabının tərtibçisi akademik İ.Həbibbəylinin təqdimatı ilə çap olunmuşdur. “Məqalə-məruzə”nin “Xatirələr” kitabı ilə “Ədəbiyyat qəzeti”nin göstərilən sayında gedən mətni eynidir. Yəni, qəzetdəki mətn “Xatirələr” kitabından götürülərək dərc edilmişdir (likin mənbə “Xatirələr” kitabındakı mətn olduğundan bundan sonra ona müraciət edəcəyik, Kitabə daxil edilən mətnə dəki bəzi informasiyalar isə səs yazısında yoxdur). Məmməd Cəfər müəllimin S.Vurğunun ev-muzeyində mühafizə edilən və yuxarıda xatırladığımız səs yazısı isə kitabdakı mətndən, qeyd etdiyimiz kimi, xeyli fərqlənir. Onun muzeydə, məhz “Ünvanlı məktub”, “İnsan” dramı və “Aygün” poeması haqqında ki məqalələri ilə bağlı söylədikləri və bəzi başqa məlumatlar “Xatirələr” kitabına daxil edilən mətnə yoxdur.

Yeri gəlmişkən: Məmməd Cəfər müəllim S.Vurğunun ev-muzeyindəki çıxışında S.Vurğun haqqında çox yazdığını, amma barəsində hələ xatirə yazmadığını, lakin yazacağını bildirir: “Mən xatirələrimi yazıram, Əziz (Əziz Mirəhmədov – A.S.) bilir. Söz verirəm ki, ona (S.Vurğuna – A.S.) xüsusi yer verəcəyəm – detalları ilə” [1].

M.C.Cəfərovun dedikləri sübut edir ki, o, “Xatirələr” kitabına daxil edilmiş “Səməd Vurğun haqqında məqalə və məruzə” adlı xatirəsini 1982-ci ildən sonra qələmə almışdır. Sonra isə onu yazmağa xeyli əvvəl başladığı ümumi “Xatirələr”inə əlavə etmişdir. Biz xatirənin adıçəkilən kitabə daxil edilərək ixtisar edildiyini düşünürük. Görünür, Məmməd Cəfər müəllim o illərdə S.Vurğuna qarşı hücumların açılmasının söz-söhbətlərə səbəb ola biləcəyindən ehtiyatlanmış və o hadisələri qələmə almağı lazım bilməmişdir. M.C.Cəfərovun siyasi məsələlərin təqdimində bir qədər “ehtiyatlı” davrandığını akademik İsa Həbibbəyli də vurğulayır, eyni zamanda bunun səbəblərinə aydınlıq da gətirir. O yazır: “Xatirələrdə XX əsrin 30-50-ci illərinin elmi-ədəbi prosesləri də işıqlandırılır. Fikrimizcə, müəllif bilərəkdən məlum 37-ci il hadisələrinin üzərindən yan keçməyə çalışmışdır. Bu, həm də “Xatirələr”in yazıldığı dövrün, XX əsrin 70-ci illərinin siyasi-ideoloji tələblərindən irəliləmə məsələsidir. Bundan başqa, 37-ci il hadisələrindən bəhs etmək “Xatirələr”in çapına mane ola bilərdi. Buna baxmayaraq, Məmməd Cəfər Cəfərov dövrün ədəbi-maarifçi proseslərinə imkan daxilində zamanın siyasi-ictimai müstəvisində yanaşmaqla toxunduğu məsələlər barəsində tam təsəvvür yarada bilmişdir” [7, s.11].

Həm arxiv sənədləri, həm özünün əsərləri və çıxışları, həm də haqqındakı xatirələr S.Vurğunun daim təqib və təzyiqlərlə üzləndiyini, “repressiyanın ən uzun sürən mənsəvi qurbanı” (A.Zeynalı) olduğunu təsdiqləyir. O da faktıdır ki, Ustad şair həmin illərdə, təkcə mənsəvi sarsıntılar keçirmiş, fiziki baxımdan da təqib və təzyiqlərə məruz qalmışdır. Rəsmi dövlət sənədləri əsasında yazılmış kitablarda-C.Qasımovun “Repressiyadan deportasiyaya” və A.Kənanın “XX əsrdə repressiyaya məruz qalanlar” əsərində S.Vurğunun, hətta iki dəfə həbs edilmiş təsdiqlənir.

S.Vurğuna dost olan M.C.Cəfərov, təbii ki, repressiyanın 40-50-ci illərdə də davam etməsindən və onun S.Vurğuna qarşı daha şiddətli şəkildə aparılmasından xəbərdar idi. Və o, sairə qarşı hücumların səbəbini arada gəzən “hansı əclaf”la əlaqələndirirsə də, əsl səbəbkarı və o işə rəhbərlik edənini, elə “yuxarıda oturan”ın – M.C.Bağirovun olduğunu bilməmiş deyildi. M.C.Cəfərovun özü də bu diktatorun qəzəbinə təş gəlmiş, lakin gəncliyi və təcrübəsizliyi onun cəzadan qurtulmasına yardımçı olmuşdu. Onun siyasi məsələlərin, bir qədər də dəqiq desək, M.C.Cəfərovla bağlı məsələ-

lərin təqdimində bir qədər “ehtiyatlı” davranmasının səbəblərindən biri də bu fakt ola bilərdi. M.C.Bağirovun M.C.Cəfərovu qarşı hücumları, maraqlıdır ki, S.Vurğunun hələ ki işiç uzi görməmiş çıxışlarından birində də yer alıb. 1953-cü ildə Beryanın ifşasına həsr edilmiş yığıncaqda çıxış edən S.Vurğun M.C.Bağirovun Azərbaycan ziyalılarına, şair və yazıçılarına, incəsənət adamlarına qarşı kobudluğunu, haqsızlığını xatırladarkən M.C.Cəfərovun da adını çəkir, bildirir ki, M.C.Bağirov “Tipiklik haqqında böyük əsər yazmış M.C.Cəfərovun üstündən qarış xətt çəkmişdi. Sual edirəm, məgər o, bu məqaləni oxumuşdu? O, Azərbaycan dilində oxuya bilmirdi, o, ədəbi dili bilmirdi” (Çıxışın surəti S.Vurğunun ev-muzeyindədir)...

Bunlarla yanaşı, M.C.Cəfərov S.Vurğunun ev-muzeyindəki çıxışında – şifahi nitqində daha sərbəst – arxayın, senzura xofundan uzaq olmuş və XX əsrin 70-80-ci illərinin “siyasi-ideoloji tələblərini” bir o qədər də nəzərə almamışdır.

M.C.Cəfərov bu çıxışında “İnsan” dramı tamaşaya qoyulanda barəsində xoşagəlməz söhbətlər gəzdirdiyini, bunun isə özünə və o vaxtın gənclərinə yaxşı təsir etmədiyini, həmin günlərdə “Səməd sevan və haqqında çox yazan, özünün də müəllimi olmuş məşhur alimlərimizdən Məmməd Arifin bir məqaləsinin çap edildiyini, M.Arifin əsərdə mücərradlik gördüyünü, lakin onun mücərradlik fikri ilə razılaşmadığını” [5, s.159] bildirir. Burada bir həşiyə çıxıb demək istəyirik ki, M.Arifin həmin günlərdə “İnsan” dramı haqqında bir deyil, iki məqaləsi dərc edilmişdir: “İnsan” adlı 1-ci məqalə “Kommunist” qəzetinin 21 noyabr 1945-ci il tarixli sayında, “İnsan”ın səhnə quruluşu haqqında” adlı 2-ci məqalə isə elə həmin ildə, həmin qəzetin 25 dekabr tarixli sayında dərc edilmişdir. M.C.Cəfərov “Bu arada M.Arifin də bir məqaləsi çap edilmişdir” desə də, müəlliminin hər iki məqaləsindən sitatlar verməmişdir. Belə ki, M.C.Cəfərovun gətirdiyi və: “Bu usulun bir cəhətini ayrıca qeyd etmək istəyirik” cümləsi ilə başlayan sitat [5, s.159] M.Arifin birinci məqaləsindəndir: “Dostum, “İnsan” məzmunca çox dolğun, mənalı bir əsərdir... Lakin əsər formaca zəifdir. Dramadır, səninin düşündüyünü kimi dramatik poema deyil, poema da deyil, məhz dramadır” – sitatı isə M.Arifin ikinci məqaləsindəndir [5, s.161].

Biz, çoxları üçün “texniki məsələ” olaraq düşünə biləcəyi bu məqalələrə təsadüfən diqqət yönəltməyək bizə görə, bu məqalələrin və “Ünvanlı məktub”un çap tarixlərinin də məktubun “ünvanı”nın dəqiqləşdirilməsində əhəmiyyəti ad deyil. Çünki M.Cəfər “Ünvanlı məktub”da “İnsan” dramı haqqında – bu əsər çap edildiyi, yaxud tamaşaya qoyulduğu tarixdən “Məktub”u yazıb çap etdirdiyi tarixə qədər fikir söyləyə bilərdi. Məhz bu tarixlər çərçivəsində çap edilən məqalələr, keçirilən müzakirələr və s. haqqında danışdığımız məktubun “ünvanı”na işiç tuta biləcəyindən həmin tarixləri xatırladıq.

Biz M.Arifin məqalələrinin noyabr və dekabr aylarında dərc olunduğunu göstərdik. M.C.Cəfərovun “Ünvanlı məktub”u isə “Vətən uğrunda” jurnalının 1945-ci il tarixli birgə buraxılışı 7-8-ci sayında [5, s.147-165] dərc edilmişdir. Əgər jurnalın hər ay, adətən üzrə 1 sayının çapdan çıxdığını güman etsəyik, onda “Ünvanlı məktub”un da həmin ilin iyul-avqust aylarında nəşr edildiyini ehtimal etə bilərik. Amma M.C.Cəfərov “Ünvanlı məktub”da M.Arifin noyabr və dekabr aylarında dərc edilmiş məqalələrinə istinad edərsə, deməli, adıçəkilən məktub-məqalə göstərilən tarixdə dərc ediləməyib. Əlavə edək ki, M.Cəfər “Ünvanlı məktub”da “İnsan”ın 1945-ci il dekabrın 2-də oynanılan tamaşasına da münasibət bildirir və deyir: “Dekabrın 2-sindəki tamaşada Yeva xanım ukraynalı ana Mariya rolunda, doğrudan da, ağıl heyran edən gözəl bir səmərəkarlıq göstərdi” [5, s.164]. Belə olduqda “Ünvanlı məktub”un 1945-ci ilin dekabrının son günlərində dərc edildiyini ehtimal etmək olar.

Yeri gəlmişkən onu da xatırladaq ki, M.C.Cəfərov M.Arifin məqaləsinin çox yüksək dəyərləndirilmiş, razılaşmadığı məqalələrə isə intellekt və oxlaq çərçivəsində etirazını bildirmişdir. O yazır: “İnsan” haqqında hörmətli M.Arifin “Kommunist” qəzetində çap etdirdiyi məqaləsini oxudum. Arifin məqaləsi çox dərin düşüncəli, ciddi elmi bir məqalədir. Əsəri düzgün anlamağa kömək edən məqalədir və mənim fikrimcə, bu məqalədə münaqiqədən, təkcə “İnsan” haqqında fikirləri yox, eyni

zamanda ümumiyyətlə sənətə aid baxışları ifadə olunmuşdur. Lakin məqalədə bir neçə fikir var ki, mən onlarla şərik ola bilmirəm" [5, s.159].

Məmməd Cəfər məqaləsində müəlliminə, əsasən "Məmməd Arif", yəni öz adı ilə, bəzən də "dostum" deyər müraciət edir. Lakin bu müraciət formalarının hər ikisində o – müəlliminə, böyük alimə olan ehtiramını qoruyub saxlayır. Gətirdiyi sitatlar da, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, M. Arifin adını çəkdiyimiz məqalələrində yer alıb. Bu səbəbdən də onun M. Ariflə razılaşdığı, yaxud razılaşmadığı məqamları müəyyənləşdirmək çətinlik törətmir. Müəllimi ilə polemikasına M.C. Cəfərov məqaləsində konkret bölmə də ayırıb. Başqa sözlə, M. Arifin "Ünvanlı məkətb" daki ünvanı bəllidir.

Bəs onda M.C. Cəfərovun bir çox hallarda sət şəkildə müraciət edib, mülahizələrini təzkib etdiyi "məchul və cahil" dostu (Ə. Şərif), başqa sözlə, məkətbun digər "ünvanı", yaxud "ünvanları" kimlərdir. Məmməd Cəfər müəllimin özü "məkətbunun ünvanı" nı belə göstərir: "Bu dedi-qodulara ("İnsan" dramı haqqında deyilənlər nəzərdə tutulur – A.S.) qarşı bir məqalə yazmalı oldum. "Ünvanlı məkətb" adı ilə böyük bir məqalə idi. Məqaləni "Ünvanlı məkətb" ona görə adlandırdım ki, Səmədin əleyhdarlarının adını çəkmə bilməzdim. Pəlexanovun da "Ünvanlı məkətb" adlı bir yazısı var idi. Mən ondan da təsirlənmişdim" [1].

Bu deyilənlərdən də maraqlı bir sual yaranır: S. Vurğunun əleyhdarları kimlər idi ki, Məmməd Cəfər müəllim onların adlarını çəkmə bilmirdi? Bəlkə onlar səlahiyyət sahibləri, təhlükəli, güclü adamlar olublar ki, M.C. Cəfərov onların adlarını çəkmə bilməyib? Məmməd Cəfər müəllimin işarə etdiyi "dedi-qodular" – söz gəzdirənlər güclü adamlar ola bilməzdi. Düşünürük ki, "güclülər" "İnsan" in əleyhinə çıxışlar edən tənqidçilərin də sırasında deyildi. "Güclülər" (əslində, "güclü") o dedi-qoduları və çıxışları təşkil edən səlahiyyət sahibi – M.C. Bağrov idi. Bunu Prokofyevin "İnsan" in əleyhinə yazdığı "rəy" və S. Vurğunun Mir Cəfər Bağrova müraciəti də təsdiq edir (Bu məsələyə aşağıda qayıdacağıq). İndilikdə bildirik ki, "İnsan" dramının tamaşası gətirdiyi günlərdə – 1945-ci ilin 3 dekabrında Az. Dramada əsərin geniş bir müzakirəsi keçirilmiş, məruzəçi də M.C. Cəfərov olmuşdur. O, həmin müzakirəni belə xatırlayır: "Məqalə çap olunmazdan əvvəl əsərin geniş bir disputu keçirildi. İndi elə disputlar keçirilmir. Mən elə ikinci bir əzəmətli disput görməmişəm. Şəhərin bütün ziyalılar orada idi. Tərpənməyə yer yox idi. Mən həmin məqaləni orada mürəzə elədim. Mürəzə uzun çəkdi. Mən də bəzi mübahisələr açmış, əsərdəki fəlsəfi məsələlərə tənqidi yanaşmışdım. O vaxt elə düşünürdük. S. Vurğun birçə kəlmə də olsun mənə etiraz etmədi" [1].

Həmin izdihamlı müzakirə Əziz Şərifin "İnsan" pyesi haqqında yazdığı məqalədə də yer alıb: "Böyük teatr binası (Az. Drama – A.S.) təyin edilmiş vaxtdan hələ çox əvvəl ziyalılarla dolmuşdu. Bunların hamısı "İnsan" dramasında görüb, izah edə bilmədikləri nöqtələrin fərhini eşitmək, əsərin yaratdığı 1001 suala cavab almağa gəlmişdi" [5, s.92]. Əlavə edək ki, Ə. Şərif məqaləsində M.C. Cəfərovun məruzəsinin formasını tənqid etsə də, məzmununu bəyənməmiş, Məmməd Cəfərin "əsərə düzgün yanaşmadığını, onun xasiyyətini anlamadığını" bildirmiş və bu qənaətə gəlmişdir ki, "...məruzəçi teatr salonuna toplaşan maraqlıların sualına cavab verə bilməmiş və məsələni aydınlaşdırmaq əvəzinə, onu daha da çətinləşdirmişdir" [4, s.92-93].

Biz belə düşünürük ki, həmin müzakirədə məruzəçidən başqa çıxış edənlər də olmuş (M. Arifin müzakirədə çıxış etməsi haqda məlumat əldə etsək də, təəssüf ki, hələ digər çıxışçıların müəyyənləşdirə bilməmişik) və həmin çıxışlarda "İnsan" dramının əleyhinə fikirlər də səsləndirilmişdir. M.C. Cəfərov həmin tənqidləri də məqaləsinə əlavə edərkən ümmümləşdirmiş, belə demək mümkündürsə, xəyali müsahibə formasına salmış və "Ünvanlı məkətb" adı ilə çap etdirmişdir. Onun bu formaya müraciət etməsində, yəqin ki, M.F. Axundzadənin "Kəmalüddövlə məkətbları"nın da təsiri olmuşdur.

Beləliklə, məlum olur ki:

1. M.C. Cəfərovun "Ünvanlı məkətb" u hər hansı konkret bir şəxsə deyil, S. Vurğunun "İnsan" dramına qarşı çıxan qrupa ünvanlanmışdır;

2. Müəllifin "ünvan" ı daqiq göstərməməsinin səbəbi "İnsan" ın "əleyhdarları" nın adlarını, məlum səbəbdən (şairə qarşı hücumları M.C. Bağrovun təşkil etməsindən xəbərdar olması) açıqlaya bilməməsi olmuşdur.

ƏDƏBİYYAT

1. M.C. Cəfərov. S. Vurğun haqqında xatirə. S. Vurğun ev-muzeyinin fonotekası.
2. İbrahimov M. Ədəbiyyatımızda müasirlik. "Ədəbiyyat qəzeti", 1946, 5 avqust.
3. Abdullayev C. "İnsan" pyesi haqqında. ADU-nun Elmi əsərləri. Dil və Ədəbiyyat seriyası, 1976 №6.
4. Şərif Ə. "İnsan" haqqında bəzi mülahizələr. "Vətən uğrunda" jurn., 1946, №2.
5. Cəfər M. Ünvanlı məkətb. "Vətən uğrunda" j., 1945 №7-8.

THE HISTORY OF A SOUND RECORDING

Summary

In the article is examined the attitude of academic Mammad Jafar Jafarov to the folk poet, Samad Vurgun. In the determining the relationship and scientific relation between these two individuals, who had a unique role in the development of Azerbaijani literature, culture and science is used a sound recording protected at the House Museum of Samad Vurgun – Mammad Jafarov's speech in Press, on 27 November, 1982. Mammad Jafarov's speech is based on auxiliary methods – archive materials, printed press and scientific works.

The most popular article by Mammad Jafarov about Samad Vurgun is "Untitled Letter". In the article is studied why the name "Untitled letter" was given to the article and to whom the article was addressed.

In the article is investigated many unknown facts about scientific relations and friendship between master poet Samad Vurgun and great scholar M.J. Jafarov.

КРАТКАЯ ИСТОРИЯ ОДНОГО ВЫСТУПЛЕНИЯ

Резюме

В статье изучено отношение академика Мамед Джафара к народному писателю Самед Вургуну. Для познания дружеских и научных взаимоотношений этих двух знаменитых личностей, имеющих необычайные заслуги в развитии азербайджанской литературы, культуры и науки, использовано одно хранимое в доме-музее Самеда Вургуна выступление М.Д. Джафара 27 мая 1982 года. Все выступление М.Д. Джафара подробно воспроизведено с помощью архивных материалов, извлеченных из периодической печати. Автор настоящей статьи впервые более подробно останавливается на одной из самых популярных статей М.Д. Джафара о Самед Вургуне – «Неизвестном письме», высказывая предположения о ее названии и адресате. Вообще в научный обиход вводится множество неизвестных ранее фактов, связанных с научными и дружескими взаимоотношениями мастера поэзии Самеда Вургуна и известного ученого М.Д. Джафара.